

VYTAUTAS MARTINKUS

Apie amžinus (?) tautos ir jos poeto lūkesčius

Petras Palilionis, *Tautos šauklio aidai: Etiudai apie poetą Bernardą Brazdžionį*,
Kaunas: Naujasis lankas, 2011, 472 p., ISBN 978-9955-03-690-6

Petro Palilionio *Tautos šauklio aidai* – daugiasluoksni ir labai individualiai perskaitoma knyga, tad ir nuomonių apie ją galima sulaukti įvairių. Ji nesugalvota prie rašomojo stalo, o gimusi autoriui bedirbant kasdienius literatūros „vadybos“ darbus Kaune ir pačiam rašant poeziją. Literatūros istoriko akimis – atsiradusi iš XX a. ir naujausių literatūros gyvenimo Lietuvoje įvykių. Ir pati knyga yra vienas to gyvenimo pasakojimų: netikėtas dviejų poetų susitikimas – realus ir dabar jau menamas dialogas. Kaip ir kiekvienas istorinius laikus ir jų asmenybes aprašantis tekstas jis rekonstruoja ir skaitytojui pristato sudėtingą kultūros reikšmių lauką.

Savo forma (žanru, kuris įvardytas „etiudai“) ši knyga „džiazuoja“ vienu metu bent keliomis kryptimis – poeto Bernardo Brazdžionio biografijos ir kūrybos, poezijos tėvynėje ir egzode, talento ir politikos, tautos pranašo ir literatūros darbštuolio, kolegų rašytojų „priešu“ ir jų gyvenimo prie „bendro stalo“, dokumentinių atsiminimų ir autoriaus – poeto Palilionio – laisvų vaizdinių link. Teoriniai literatūros ir Brazdžionio poezijos gilesnės analizės klausimai palikti kitiems tyrėjams, tad ir akademinės kritikos kriterijais recenzentas galėtų remtis tik iš dalies.

Tai – biografinė knyga, įdomi, manyčiau, pirmiausia tiems, kurie jau mėgsta Brazdžionį, nemažai žino apie poeto gyvenimą ir gana aiškiai įsivaizduoja šio kūrėjo vietą XX a. lietuvių literatūroje. Jų akimis poeto misija ir tautos su nepriklausoma jos valstybe likimai yra tapatūs ir bent laikinai amžini. Brazdžionis, anot jo paties, (už)rašė „ką laikas diktavo“. Po 1940-ųjų tautos likimas jam ne tik svarbiausioji tema, bet ir likimas. Dėl šitos tapatybės ir poetui, ir jo skaitytojams kartais tekdavo kovoti kaip kariams mūšyje – nebijant mirties: sovietmety už Brazdžionio eilėraščius ne vienas jų skaitytojas sėdo į kalėjimą ar pagyveno

gulage. Ši politinė poezijos tikrovė leidžia sakyti, kad tautos ir poeto lūkesčių vienovės būta dramatiškos ir net tragiškos. Tai lėmė emocingus patriotinius Brazdžionio skaitytojų vertinimus ir gilų autoriaus dėkingumą jiems. Poetas, 1989 m. sugrįžęs į laisvėjančią Lietuvą, šilčiausią autografaž rašydavo poezijos rinkinių *Šaukiu aš tautą* (1941) arba *Per pasaulį keliauja žmogus* (1943, 1944) egzemplioriuose, – per stebuklą skaitytojų išgelbėtuose ir išsaugotuose.

Išgirdusieji ir sekusieji Tautos kelio saugotoją, aktyvūs Brazdžionio talento ir jo tautiškai angažuotos poezijos misijos gerbėjai nesunkiai įsivaizduos ir tas poeto gyvenimo ir kūrybos valandas, kurios Palilionio knygoje likę punktyru ar visai neįvardytos.

Kitiems, pernelyg nesižavintiems Brazdžionio patriotizmu ir kritiškai vertinantiems vėlyvesnę jo poeziją – angažuotą tautai ir Lietuvos piliečiams, *Tautos šauklio aidai* padės geriau suprasti kūrybos motyvų ir poezijos įvairovę, etinius poeto laikysenos pamatus. Kada nors ir kaip nors asmeniškai Brazdžionio žodžių užgautiems ar bent jo ironijos paliestiems (o tokių rastume net tarp žymiausių *santariečių*) gali atrodyti, kad Palilionio Brazdžionis – padailintas, su nuslėptomis gyvenimo ar bent charakterio pusėmis. Šitie skaitytojai gal suabejotų Viktorijos Daujotytės nuomone: „Bernardo Brazdžionio paveikslui, iš įvairių pusių ir įvairiais potėpiais rūpestingai tapomam ir Petro Palilionio, stinga patrauklumo.“¹ Juk jiems Brazdžionio paveikslas gali atrodyti pernelyg patrauklus. Tik ar bevarta ginčytis dėl Brazdžionio politinės ir kūrybinės traukos? Kieksyk įsitikinta, kad tauta turi ne vieną poetą. Laikas kai ką keičia. Juk trylika paskutiniųjų Brazdžionio gyvenimo metų, apie kuriuos daug autentiškų dalykų ir pasako Palilionis, „karingosios“ poeto pažiūros jau nebebuvo nei ryškios, nei aktualios. (Tai liudija knygoje papasakota Brazdžionio narystės Lietuvos rašytojų sąjungoje istorija.)

Nedaug apie Brazdžionį tegirdėjusiems, ypač jauniems, skaitytojams dėl autoriaus „įsmedeninto“ dėmesio tik tam tikroms poeto biografijos ir kūrybos pusėms knyga gali atrodyti fragmentiška arba miglota dėl gausių ir ne visiems žinomų literatūrinių intertekstų ar kontekstų. Tačiau tai nereiškia, kad, su šia knyga susiruošęs į savo pirmąją viešnagę pas Brazdžionį, skaitytojas nesužinos ir reikalingų, ir įdomių dalykų. Intriguoja netikėtos (nežinomos) biografinės detalės: stojimas į Meno mokyklą, iki paskutinio taško nebaigtos studijos universitete... Iš poeto laiškų kitam literatui (Jonui Šimkui) atsiveria ambicingai,

1 Viktorija Daujotytė, „Ar tautos šauklio balsas dar girdimas?“, *Literatūra ir menas*, 2013 03 21.

su jaunatvišku iššūkiu vertinamas tarpukario lietuvių literatūros peizažas. Kiekvienam bus patrauklios dokumentų faksimilės, fotografijos, kurios iliustruoja ir papildo biografinį tekstą.

Galbūt jauniems skaitytojams į pirmą planą iškiltų asmeninė knygos autoriaus pozicija, pasakojimo genėzė – minėti dviejų poetų pažinties ir suartėjimo psichologiniai klodai. Gal tai paskatintų daugiau sužinoti, pasklaidyti netgi akademinius rašinius apie Brazdžionį – studijas ir straipsnius, tiesa, išbarstytus po atskirus leidinius, ir toji aplinkybė, kad apie klasiku vadinamą poetą rašomos grožinės knygos (Alės Rūtos apysaka *Margu rašto keliu* išleista 1987 m.), tačiau vis dar nėra mokslo monografijos, šią eseištinę Palilionio knygą daro iškilesnę ir reikšmingesnę.

Knygai rašyti panaudota dokumentinė medžiaga iš spaudos ir archyvų, laiškai, autoriaus pašnekesiai su poetu ir jį pažinusiai žmonėmis. Su fotografo akylumu, žurnalisto smalsumu ir literatūros istoriko dėmesingumu ieškota informacijos, kuri padėtų (pirmiausia – pačiam knygos autoriui) giliau suvokti, plačiau pamatyti „baisųjį“ Brazdžionį. Jos nemažai surasta ir panaudota skaitytojui intriguoti. Painiava poeto gimimo datos dokumentuose, jaunų literatų Brazdžionio ir Šimkaus susirašinėjimas, jau minėtas bandymas studijuoti Meno mokykloje, darbas „prie redaktoriaus stalo“, trijų „laimės“ (t. y. nuosavų) namelių istorijos ir kiti menkai žinomi ir visai nežinomi biografiniai ir literatūriniai faktai – nuo Brazdžionio gimimo Lietuvoje iki mirties Amerikoje, palaikų kelionės atgal į Lietuvą ir laidotuvių Petrašiūnų kapinėse.

Knygą sudaro trys dideli skyriai („Susitikimai“, „Pažintys“ ir „Išsiskyrimai“). Dalis dokumentinės medžiagos sudėta į koliažų blokus, jų elementų sąranga gana laisva, išryškinanti autoriaus patirčių seką, blokus jungiančio pasakojimo stilius – eseistinis, ir skaitytojui tenka būti budriam, dažnai pačiam pagalvoti – atskirti reikšmingesnius faktus, paieškoti jiems savaip aiškesnės vietos poeto gyvenime ir kūryboje. Kaip minėta, pagrindinį pasakojimą (apie Brazdžionį) galima perskaityti kaip dviejų poetų pažinties istoriją. Recenzentui patinka, tačiau kitiems skaitytojams – nebūtinai. Poetų balsai rezonuoja – vienas kitą papildo ir sustiprina, tad recenzentas galėtų ir šmaikštauti kaip Brazdžionis: *du P* pasakoja apie *du B*. Ir netgi atvirkščiai: pašnekesiuose ir laiškuose Brazdžionis nevengia užsiminti apie kolegos raštus, darbus, netgi charakterį ar savo šiltus jausmus jam. 1989 m. pavasarį gana formaliai prasidėjusi ir į bičiulystę pavirtusi knygos autoriaus pažintis su poetu, po 45 metų sugrįžtančiu į Tėvynę, visai knygai suteikia

savitos intonacijos. Jos autentiškumas nekelia abejonių, o skaitytojui belieka ją (kaip ir visą knygą) įvertinti.

Tegu ir šios recenzijos antraštės viduryje įrašytas klausiamasis ženklas intriguoja, skatina mąstyti apie abiem – ir Pranašui, ir apie jį rašiusiam daug kukliau savo literatūrinę misiją suvokiančiam knygos autoriui – svarbų klausimą, nors pats klaustukas ir nedaug ką tereiškia, – nebent tai, kad recenzentas nežino, kiek tos amžinybės ir tautai, ir poetui mūsų žemėje atseikėta: juk išgyvename staigius tautinės ir net tikėjimo tapatybės poslinkius.

Kas reikšmingiau poezijos amžinybės byloje: paveldėti ir rekonstruoti ar visai nauji kultūros – Aš ir *kūrybos* – sandai? Ar poetai, susitikę šioje knygoje, yra panašūs savo pasaulėjauta – artimi ar bent panašūs (ne vien poezijos) amžinybės žinovai?

Vargu. Bernardas Brazdžionis – niekada nesvyravęs katalikas („dešinysis“), jis tikėjo ir poetizavo *sielą nemarūnę*, jam artimesnė sielos – dangiškoji, o ne žemiškoji – amžinybė. Petras Palilionis iškentė sovietmečio ateizmo primestą (ne tik jam vienam) *sacrum* ir *profanum* – tikėjimo ir netikėjimo – sąmyšį, amžinybės ieškojo pačių varguolių tobulinamoje „ašarų pakalnėje“; tad gal iš naujo turėjo atrasti (ir atrado) tai, ko Brazdžionis niekad nebuvo pametęs, kitaip tariant, Palilionui sunkiau ar net nepritinka atsisakyti prieštaringesnės amžinybės – ir žemiškosios, ir dangiškosios – sampratos. Nesu apie tai šnekėjęsis su autoriumi, tačiau užtikau jį parašius, kad „dulkės amžinesnės negu raidės“, nors „tik raidės pajėgios įvardyti dulkes“. O ką reikštų *dulkės* ir *raidės* krikščioniškoje Brazdžionio eschatologijoje? Matyt, ne tą patį, spėčiau, sielos metafizika jam būtų svarbesnė. Tiesa, apie dulkes pasakyta ne šioje Palilionio knygoje, o eilėraščio „Per pasaulį keliauja žmogus“ autorius taip pat ne visur ir visada kalba vienareikšmiai *nemarios sielos* simboliais (vienareikšmių metaforų ir būti negali). Plati, anot Tomo Venclivos, religinių Brazdžionio žmogaus jausmų gama – „nuo vienatvės, abejonės, siaubo per protestą ir maištą, nusižeminimą ir atgailą iki pagarbinimo“². Kalbėdamas prie Brazdžionio kapo, poetas Palilionis pripažįsta „kūrybos amžinumą“ ir „kūrėjo laikinumą“ (p. 391). Ką atsakytų jam ironijos nestokojantis pašnekovas iš kapo? Kokią „žodžių vaivorykštę“ (taip Brazdžionis yra įvardijęs poeziją), o ne eilėraščių (kuriame, anot poeto, poezijos gali ir nebūti) išsaugo ne tik „žmonių kalba“, bet ir Pasaulio Dievas? Juk ne visada tikėjimo

2 Tomas Venclova, „Bernardas Brazdžionis“, in: *Lietuvių egzodo literatūra 1945–1990*, Čikaga: Lituanistikos institutas, 1992, p. 88.

tiesos ir Brazdžioniui buvo tiesiog duotos. Poetas bent jau ankstyvajame savo rinkinyje *Amžinas žydas*, anot Dalios Satkauskytės, buvo „linkęs pats ieškoti savo kelio į Dievą, ieškodamas klysti ir provokuoti“³.

Tačiau poetas, akimirką pajutęs kaip amžinybę, o amžinybę – kaip akimirką, tik pradeda laukti to, kas (tikėtina) amžina. Kodėl poetams turėtų būti aiškiau, kai net teologams ar filosofams nėra nei paprasta, nei viskas aišku su tais amžinybės lūkesčiais. „Jausti būtį ir nūdienos pulsą – didelė poeto privilegija.“⁴

Kaip bebuvę, palilioniškos dulkių ir raidžių girnės *Tautos šauklio aiduose* turi darbo, amžinybė jomis susmulkinama, malama į miltus duonai mūsų kasdienei, tad ir amžinybės klausimai knygos puslapiuose abiem poetams kyla labai įvairūs. Esama labai žemiškų. Tai – būsimos poeto Bernardo Brazdžionio vaikystės ir jaunystės dienos, poetinių publikacijų, lemtingų susitikimų su žmonėmis, politinių įvykių datos, jubiliejinės sukaktys, vėlyviausioji jų – „paskutinis taškas“, po kurio „daugiau jums nesirodysiu“. Tai – bėgantys abiejų poetų – Brazdžionio ir Palilionio – metai: susitikimai, pažintys, išsiskyrimai, trapus – su amžiumi ir sveikata susijęs – kūrėjo laikinumas. Esama poeto *tolimo* nuo Tėvynės ir *grįžimo* į ją valandų kaip tremtinio šimtmečių ar jam tikrų tikriausios amžinybės. Knygoje visos jos svarbios arba bent sąmoningai (autoriaus) sureikšmintos.

Tad kaip su kūrybos ar sielos amžinybe, kuri prasideda po mirties? Esama sunkiai įsivaizduojamos laiko galios po poeto mirties. Autorius ketvirtame viršelio puslapyje pripažįsta (ir tai galima matyti iš viso knygos teksto), kad poetas Bernardas Brazdžionis, po mirties prabėgus vos dešimtmečiui, „[t]olsta greičiau negu buvo galima tikėtis“, yra tik būdų (rašant, maštant, skaitant) tą tolsmą pristabdyti, taigi susitaiko su tuo, kad negalima besąlygiškai teigti jo kūrybos amžinybę. Tačiau kūrybos, o konkrečiau – poezijos, misijos, tikėjimo, vertybių ir būties pažinimo transcendencija knygoje yra toks pat faktas, kaip ir labai kasdieniai (mūsų akimis) poeto gyvenimo ir kūrybos reiškiniai. Visas poezijos amžinybės bylas sprendžia eilėraščių rašymo ir skaitymo kasdienybė – laikinasis laikas. Kol poezija rašoma ar skaitoma, jos amžinybė yra daugiau arba mažiau tikėtina. Sakyčiau, mažėjantis Brazdžionio poezijos skaitytojų būrys anaip tol nesumažina jos vertės: ir vieni vieni galime sutelkti į ją dėmesį.

3 Dalia Satkauskytė, „Nuodėmė ir atgaila Bernardo Brazdžionio poezijoje“, *Žmogus ir žodis*, 2002, Nr. 2, p. 28.

4 Janina Riškutė, „Pranašas“, in: Bernardas Brazdžionis, *Protėvių dvasia*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2007, p. 8.

Vargu ar paties Palilionio parašyti etiudai šiandien gali kiek paveikti *aidą* sukėlusį Šauklio *balsą* – Brazdžionį ir jo gyvenimą kaip kūrybą. Gal tik padeda neužmiršti, padeda būti (paradoksaliai) ne aidu, o *išlikti savimi*. Ne vien tuo, ką sakai ar rašai, bet ir tuo, kaip tai darai. O ką ir kaip Palilionis rašo?

Autoriaus žodžiais, jo knyga – netradicinė fakto literatūra, tad gal ir buvo laukta skaitytojo, kuris faktus ar jų pamatu („iš natūros“, kaip pasakytų tapytojas) parašytus „etiudus“ vertintų daugiau negu visas kitas knygos turinio ar formos puses? Nemanyčiau. Neprasimanyti biografijos ir kūrybos dalykai – „faktai“ – gali maitinti ne tik eseistinius etiudus ar mokslinius tyrimus, tačiau ir poeziją. (Šia proga prisiminkime ir paties Palilionio draminę poemą *Vėjuota saulė arba Adomas Mickevičius Kaune*.) Dėl *faktų* niekur nedingsta nei turinio, nei formos, nei skaitomo teksto ar matomų iliustracijų malonumo reikalai. Juk *faktą* aiškinaime skirtingai arba bent pripažįstame, kad esama įvairiausių faktų. Štai *pažinties* faktas. Galime vienąsyk susitikti tik iš raštų žinomą poetą ir paspausti jam ranką, galime su juo bendrauti keliolika metų ir parašyti apie šį poetą knygą. Ne tik skirtingi faktai, bet ir daugybiniai abu faktai. Knyga galėtų provokuoti daugiau literatūrinių interpretacijų ar poeto gyvenimo bei kūrybos išvalgų nei rankos paspaudimas. Fakto, ypač Brazdžionio *teksto*, interpretacija, kurioje dalyvauja daug balsų, rekonstruojančių istorinę praeitį ir atvirų skaitytojo šiandienai, reikšmės yra unikalios.

Akivaizdu, kad „fakto literatūra“ nėra paprastesnė ar prastesnė. Skaitant ją skaitytojui pačiam daugiau tenka ir apmesti, ir atausti. Iš autoriaus reikalauti galėtume nebent neklysti suveriant savo knygos apmatų siūlus. Klaidos gadintų visą jos raštą, darytų formos paprastumą ir akivaizdumą – forma ne padėtų, o tik trukdytų. Paprastai poetas Palilionis priekabiausiai reiklus savųjų kūrinių formai. Eseistui istorikui Palilioniui šioje knygoje, sakyčiau, reiklumo kiek pristinga: etiudais neturėtų būti laikoma viskas, kas išgirsta apie Brazdžionį ar jo paties parašyta, kiekvienam teksto fragmentui nesuteikiant ryškesnio vieningos formos pagrindo. Recenzento akimis, kai kurios improvizacinės slinktys pernelyg nutolsta nuo paties autoriaus individualaus santykio su knygos idėja. Taigi savoji Palilionio patirtis pakeičiama kita, pernelyg pasikliaujama svetimų tekstų verte: yra etiudų (ar jų puslapių), kurie pernelyg pažodžiui aprašinėja Brazdžionį. Pavyzdžiui, pašėliojimai (*palaidi apyvarai*, pasak Brazdžionio), šmaikštūs kitų autorių kūrybos sekimai be gilesnių komentarų sudėti į etiudą „Neišsenkantis lyg šaltinis“ (p. 181–189). Gal galėtų atsirasti tokių pašėliojimų atskiras leidinys –

gera autoriaus mintis, tačiau šioje knygoje trumpas jų skyrius atrodo per ilgas, nes neliko (nėra) tekste *šėliojančio* Palilionio. O tokio esama su kaupu panašiai sukomponuotame etiuode „Trys gyvenimai, trys eilėraščiai, arba kaip žmogus tapo šunimi“ (p. 401–406).

Esama mechanistinio koliažo („Brazdžionio išaukštinimas“, „Amžininkų atminty“), pasitaiko gana trumpų pašnekesių, kurie skaitytojui, deja, atrodo per ilgi (toks įterptas „Brazdžionio įamžinime“). Knygos kaip kryptingo dviejų intelektualų pašnekesio kontekste tai atrodo nekaip. Yra stilistinės margybės, nefunkcionalių digresijų (nors ir būdingų autoriui, sakyčiau, su niekuo nesusipainiojamų *palilionizmu*), kurias vis dėlto turėtume pakęsti (kaip ir *brazdžionizmus*), tačiau vietomis jos rėžia akį, ypač – gana svarbiu leitmotyvu vadintuose autoriaus svarstymuose „Metams bėgant“.

Užtat akį džiugina minėta iliustracinė knygos medžiaga. Spėčiau, knygos maketavimas buvęs nelengvas. Reikėtų dėkoti dailininkei Ingai Paliokaitei-Zamulskienei, kuri sprendė knygos dizaino ir net jos semantikos uždavinius: ne tik kaip sudėti tą medžiagą, bet ir kaip rasti jos estetinį santykį su tekstu, šriftais, kaip iš laiškų ar dokumentų faksimilių sudaryti ne iliustracijomis vadintinus, o savarankiškus knygos teksto skyrius. Pastarieji – net septyni „Poeto laiškai knygos autoriui“. Tiesa, ne vieno jų atskirumas kelia abejonių, nes pasitaiko itin trumpučių, sudarytų vos iš poros laiškų. Gana aiški, beveik kaligrafiška Brazdžionio rašysena, tačiau dėl laiškų formatų margumo ji ne visur lengvai perskaitoma. Ranka taisytus mašinraščio lapus taip pat ne kiekvienas įskaito, nors tai daryti verčia autoriaus ar leidėjo valia. Kaip skaitytojui, man prasmingiau būtų matyti visus laiškus surinktus ir komentuojamus tam tikruose etiuoduose, o laiškų faksimilėmis papildomai galėtų pasimėgauti kiekvienas.

Tai nereiškia, kad knyga nėra gana daili ar netgi puošni. Dėl skonio, sakoma, nedera ginčytis, tinka tik „pafilosofuoti“. Dokumentinių ir portretinių fotografijų (kai kurios – paties knygos autoriaus) gausa primena 2002 m. išleistą albumą *Poetas Bernardas Brazdžionis grįžta į Lietuvą*, bet nuotraukos daug įvairresnės ir retesnės – vadinčiau jas istorine Brazdžionio fotosesija.

Jau sakyta, kad knyga gimė iš gyvenimo. Tad ir rašyta gana ilgai. Pirmąjį jos anonsą galėjome perskaityti dar Brazdžioniui gyvam esant – 1997 m. esė ir pašnekesių rinkinyje *Išlikę savimi*. Radijo žurnalisto Palilionio magnetofone sukaupti įrašai to rinkinio skaitytojui priminė aštuonetą gyvųjų ir tiek pat jau išėjusiųjų. Tarp jų – Bernardas Brazdžionis, Liudas Dovydėnas, Edvardas Viskanta,

Kazys Jankauskas, Viktoras Katilius, Raimundas Samulevičius, Juozas Žlabys-Žengė ir kitos ryškios asmenybės. Brazdžioniui paskirti trys pašnekesiai (įėję į recenzuojamą veikalą) ir buvo pavadinti antraštiniais būsimos knygos žodžiais – „Tautos šauklio aidai“.

Tarp *Išlikusių savimi* ir *Tautos šauklio aidų* įsiterpia dar viena fakto literatūros knyga – „apmatai“ Juozo Grušo portretui (*Svajojęs gražų gyvenimą*, 2001). Lyginant ją su recenzuojamu veikalu, tiktų pasakyti, kad ir aną kartą skaitėme daugybinių dviejų rašytojų (Palilionio ir Grušo) *dialogą*, ir anoje esė dokumentai (faktai) buvo pagrindas visoms autoriaus įžvalgoms – ir laisvoms, gana subjektyvioms, ir gilesnėms, daugiau apibendrintoms, užgriebiančioms platų kultūrinį Grušo gyvenimo ir kūrybos kontekstą. Šiandien tas tris knygas jau galime vadinti Palilionio dokumentinės kūrybos programa – rašytojų „įamžinimu raidėmis“.

Visose knygose autoriui rūpi panašūs ar net tie patys klausimai: literatūros tradicijos Kaune, rašytojo pašaukimas ir jam padedantis arba trukdantis likimas, tautos ir gimtosios lietuvių kalbos (kaip ir talento ar Dievo) malonė, kūrybos (poeto, prozininko, dramaturgo) misijos ir Lietuvos istorijos bei ateities vienovė. Tokios, dažniausiai eseistinės, Palilionio įžvalgos turi tvirtas šaknis – konkrečius faktus, išgirstus žodžius, pamatytus vaizdus, dažniausiai kruopščiai užrašytus, nufotografuotus ar bent atminties vaizduotėje išsaugotus. Savo atsisveikinimo su Bernardu Brazdžioniu žodį Petras Palilionis pavadino „Saujele žodžių ant Poeto karsto“ (p. 391–392). Jo retorikoje girdimas Brazdžioniui svarbus gyvenimo kelionės ir menininko bei tautos misijos toje kelionėje motyvas, kurį Brazdžionis giliai apsvarstė kalboje „*Cogito – ergo sum*“, pasakyoje Vytauto Didžiojo universitete, jam suteikus literatūros Garbės daktaro vardą (p. 235–239).

Knygos (pirašyta beveik 500 puslapių) nepavadinsi tik saujele žodžių. Autorius supylė jų visą kalną ir jame, kaip ir senoviniuose piliakalniuose, jau užkasta bei saugoma šis tas vertingo, – tarkim, bent keli žodžiai, kurių reikia tautai ir jos poetui, svajojantiems apie amžinumą. Taigi gal ir nėra jokios bėdos, kad *Tautos šauklio aidai* parašyti ne pagal biografinės studijos ar monografijos kanonus. Ši knyga tikrai pravers Lietuvos humanitarams, ypač – literatūros istorikams, mąstantiems ir rašantiems apie mūsų klasiką. Ir ne tik jiems. Kiekvienam, ištiktam naujų lietuviškumo atsparos išbandymų. Autoriaus savitai priminta Bernardo Brazdžionio gyvenimo istorija ir tautos poeto misija XX amžiuje padeda suprasti, ką galėjo, ir matyt, šiandien tebegali (netgi vienas) žmogus, „kalbantis lietuviui ir Lietuvai“.